
Saknr:	2020/45345-47
Saksbehandlar	Berit Alise Høivik og Berit Gjerland
Dato:	03.09.2021

Til: Marianne Bugge

Frå: Per Morten Ekerhovdi

Kulturminne og kulturmiljø

Samandrag

Vestland fylkeskommune kan ikkje sjå at Stad kommune har teke nok omsyn til og sikra kulturminne og kulturmiljø tilstrekkeleg i planen. Avdelingsdirektøren for kultur, idrett og inkludering fremjar difor motsegn til planen då den har vesentleg negativ verknad for myndeområdet som fylkeskommunen skal ivareta. Motsegna vert trekt dersom planen blir endra slik som det er vist i saksframlegget og endringa er med i planframlegget ved endeleg godkjenning.

Administrativ motsegn

Motsegna vert fremja med heimel i plan- og bygningslova § 5-4 og etter vurderingar i tråd med Rundskriv T-2/16 punkt 2. Kulturmiljøa er av nasjonal verdi (punkt 2a), og konsekvensane er av ein slik karakter at motsegn er naudsynt for å ivareta kulturmiljøinteressene (punkt 2b).

Avdelingsdirektøren for kultur, idrett og inkludering fremjar motsegn til følgande punkt i planen som ikkje er av prinsipiell karakter og som har vesentleg negativ verknad for nasjonale kulturminneverdiar:

Det er knytt motsegn til tiltak BN 23, utviding av eksisterande næringsareal mot aust. Det blei ved første gongs høyring informert om motsegn mot utviding av næringsarealet mot aust dersom planen ikkje blei endra ved andre gongs høyring. Motsegna er grunna i at tiltaket vil føre til utilbørleg skjemming av samlinga med automatisk freda kulturminne aust for eksisterande næringsareal, og det vil vere brot på § 3 i lov om kulturminne. Vestland fylkeskommune har ikkje merknad til føreslege utviding av næringsarealet mot vest.

Motsegna vert trekt dersom planen blir endra slik som det er vist i saksframlegget og det blir teke med i planframlegget ved endeleg godkjenning.

Særskilte merknader når det gjeld kulturminne og kulturmiljø

Omsynet til kulturminne og kulturmiljø skal sikrast i all lokal, regional og nasjonal utvikling og arealplanlegging. Kommunane har eit hovudansvar for å identifisere, verdsetje og forvalte verneverdige kulturminne i tråd med nasjonale og regionale mål. Det er forventingar om at kommunane og fylkeskommunane tek omsyn til m.a. kulturhistoriske verdiar, kulturmiljø og landskap i planlegginga, jf. Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2019-2023.

Vi ser det som positivt at planarbeidet har lagt til grunn og hatt som effektmål: meir næringsaktivitet i sjøområda som ikkje kjem i konflikt med kulturminne, med meir. Og at eitt av resultatmåla har vore eit plangrunnlag for bruken av sjøareala i Stad som tek omsyn til mellom anna kulturminne og legg til rette for opplevingsbasert reiseliv i sjøområda og rekreasjon for fastbuande og besøkande. Å ta vare på kulturminne, kulturmiljø og landskap er framtidretta for eit opplevingsbasert reiseliv, men også i samband med anna næringsverksemd i dag.

Det er viktig at effektmåla blir avspegla i planen, særleg ved andre gongs høyring av plansaka.

Automatisk freda kulturminne

BN 23

Avdelingsdirektør for kultur, idrett og inkludering fremjar motsegn til utvidinga av tiltaket mot aust. I KDP ved 2.gongs høyring er det vist utviding av næringsverksemda BN 23 mot aust og mot vest. Ei utviding mot aust vil føre til utilbørleg skjemming av automatisk freda kulturminne. Det er brot på lov om kulturminne § 3.

Bedrifta har høve for utviding mot vest. I planen ligg det inne utviding av verksemda mot vest, og fylkeskommunen har ikkje merknader til den utviding.

Ved 1.gongs høyring rådde Vestland fylkeskommune sterkt i frå utviding av området BN 23 mot aust, og at det ville bli aktuelt med motsegn dersom den utvidinga ikkje blir teken ut av planen ved 2.gongs høyring.

Den vesle bukta aust for eksisterande næringsverksemd må takast vare på som ei naturleg buffersone mellom industriverksemda og det avgrensa neset med automatisk freda kulturminne. Fylkeskommunen har vore tydeleg og klar på dette i lang tid.

Vidare er KU for BN 23 ikkje tilstrekkeleg opplyst når det gjeld kulturminne og kulturmiljø. Vi kan ikkje sjå at opplysningane som vi påpeikte mangla ved 1.gongs høyring, er tekne med i rev. KU ved 2.gongs høyring. Det er dermed ikkje opplyst i KU om dei automatisk freda kulturminna som er lokalisert aust for dagens industriverksemd. Det omfattar til saman seks automatisk freda kulturminne som er fordelt på fire område med Askeladden ID 45515, 25581, 35488 og 35489. Dei utgjer automatisk freda gravminne, jf. lov om kulturminne § 4 og er daterte til jernalderen.

Gravrøysene blir utilbørleg skjemd ved ei utviding av verksemda mot aust. Utilbørleg skjemming er tiltak som i vesentleg grad endrar omgjevnadane til automatisk freda kulturminne og slik svekker opplevinga og forståinga av dei. Forbodet gjev kulturminneforvaltinga heimel til å påverke utforminga av ein arealplan for å ta vare på kulturminne i landskapet. Sjå også <https://www.riksantikvaren.no/veileder/veileder-utilborlig-skjemming/>

Gravrøysene ligg samla og er knytt landskapsmessig til neset, og dei utgjer eit kulturmiljø av nasjonal verdi. Gravrøysar hadde i tillegg til å vere ein gravstad, også mykje symbolikk knytt til seg; dei var uttrykk for den avdøde og slekta si politiske, økonomiske og sosiale makt i landbrukssamfunnet i jernalderen, og dei er dermed i dag historieforteljande element om førhistoria i området. Det synest vere forholdsvis mange gravrøysar i denne delen av Selje, og her ved Moldefjorden kan dei vere uttrykk for maktsituasjon som busetnaden her hadde, truleg knytt til den vanskelege kryssinga av Stad.

Samlinga med gravrøysene utgjer eit kulturmiljø av nasjonal verdi. Kulturmiljø er eit innarbeidd omgrep i kulturminneforvaltinga og har fått auka aktualitet i samband med Meld. St.16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken.

Når det gjeld andre tiltak i planen så ser fylkeskommunen positivt på at oppdrettsanlegget på Dragsfalla har gått ut. Det er ei viktig framtidretta avgjersle, ut frå omsynet til Selje kloster og

helgenstaden på Selja og opplevinga av det storslegne og særprega utsynet utover havet og mot Stadlandet. Det er også sær viktig for turisme- og reiselivsnæringa i regionen.

Fylkeskommunen ser også positivt på at det skal lagast detaljplanar for ei rekkje planlagde tiltak i planen.

Kulturmiljø frå nyare tid

Viser til vår uttale ved 1.gongs høyring 15.04.2021, der fylkeskommunen påpeikte ein rekke moment knytt til kulturminne frå nyare tid.

Med ei kulturhistorie som er sterkt knytt til hav og fjord, er aktiviteten i strandsona særskilt viktig for busetnaden i dette området. Då havet og fjorden står sentralt som ei viktig næringskjelde og farlei, må strandsona, landområda og sjøområde vurderast i heilskap. Med omsyn til både materielle og immaterielle kulturminne må det synleggjerast korleis ulike tiltak grip inn i viktige kulturmiljø med lange tradisjonar.

I planomtalen er det i omtalen av landskapet og kulturmiljø vist til at det kulturhistoriske landskapet er av nasjonal interesse. Det viktige kulturlandskapet KULA (kulturlandskap av nasjonal verdi) er nemnd i denne samanheng.

I området er det også registrert UKL - viktige kulturlandskap i landbruket. Området Stadlandet omfattar Hoddevik, Indre og Ytre Fure, Drage, Årdal, Skårbø og Liset, og er skildra som eit heilskapleg landskap mellom hav og fjell.

Av Sogn og Fjordane sine 50 utvalde kulturlandskapsområde er det ti som får særskild merksemd på nasjonalt nivå. Av desse er områda Hoddevik og Fure i Stad framheva som representantar for Kystkulturlandskapet.

Det er i planen lagt ut 19 området med tiltak, der fylkeskommunen har sett på konfliktpotensiale for kulturmiljø frå nyare tid. Vi kan ikkje sjå at desse konfliktområda er endra i monaleg grad i 2. gongs offentleg høyring.

I område der det er lagt ut til næringsformål, inkludert hamneområde, vil vi framheve kulturmiljøet ved Staveneset. Der det langs stranda ligg naust som er bygd før 1900, med strukturar i strandområde med båtstøer og vorrer som vil tilsei lange sjøbrukstradisjonar. Vi kan ikkje sjå at dette er teke omsyn til i samband med den landskapsendringa eit nytt hamneområde vi skape.

Jensneset, ligg ved tettstaden Selje og er ein del av eit kulturlandskap der sjøbruk tradisjonelt har vore sentralt. Stadnamn og registrerte bygg frå før 1900 fortel om det. I Moldefjorden er det også område som framleis vil kome i konflikt med kulturmiljø. På Moldeneset er det eit eldre naustmiljø med ståande bygningar og strukturar som båtoppdrag og vorrer. Vestland fylkeskommune oppmodar kommunen om å ivareta dette bygningsmiljøet på ein gode måte.

Arealet på Berstad vil også omfatte naust og spor etter aktiv sjøbruk langs stranda, som utgjer eit heilskapleg kulturmiljø, der samspelet mellom hav og land var sentralt for å gjere liv laga i dette området. Sjølv om dette er like aktuelt i dag vil omsynet til kulturhistoria også vere ein verdi.

På Flatraket vil tiltak i hamnearealet kome i konflikt med eit eldre naustmiljø, med fleire naust frå før 1900, som ligg tett i ei vik, med mange synlege strukturar i strandsona etter båtoppbygg landingsvorrar og kaier. Dette miljøet ligg i den mest sentrale delen av Flatraket og er viktig for stadidentiteten.

Ved Kalveneset er det også eit heilskapleg kulturmiljø som vil krevje god tilpassing, om ikkje det aktuelle tiltaket vil påverke området negativt. Her ligg det viktige kulturminne og kulturlandskap som utgjer eit samanhengande kulturmiljø.

Ved Lestoneset, er tiltaksområdet redusert, noko som og er positivt med omsyn til kulturmiljø.

I høve etablering av moloar og båt plassar inntil ti plassar, ser vi at det i planen er lagt opp til at dette skal vere søknadspålagt etter plan og bygningslova. Vidare er det lagt vekt på at nyare tids kulturmiljø skal registrerast og verneverdi skal vurderast på kommuneplannivå.

Vi gjer kommunen merksam på at når det gjeld kulturmiljø (bygg og tekniske anlegg) frå før 1850, skal fylkeskommunen ha desse på høyring, saman med kommunen sin eigen vurdering av tiltaket.

Konklusjon

Vestland fylkeskommune kan ikkje sjå at Stad kommune har teke nok omsyn til og sikra kulturminne og kulturmiljø tilstrekkeleg i planen. Avdelingsdirektøren for kultur, idrett og inkludering fremjar difor motsegn til planen då den har vesentleg negativ verknad for myndeområdet som fylkeskommunen skal ivareta. Motsegna vert trekt dersom planen blir endra slik som det er vist i saksframlegget, og endringa er med i planframlegget ved endeleg godkjenning.